TALABALARNING IJTIMOIY-TA'LIM FAOLLIGINI RAQAMLI MONITORING VA REYTINGLASH TIZIMI ORQALI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI

Hamroyev Nozimjon Normurod o'g'li

Buxoro davlat texnika universiteti

ANNOTATSIYA

Maqolada talabalarning o'quv jarayonidan tashqari ijtimoiy, ilmiy, sport, madaniy va volontyorlik faoliyatini yagona raqamli tizim orqali hisobga olish va reytinglash masalasi elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Buxoro davlat texnika universitetida ishlab chiqilayotgan «Ijtimoiy Faollik Indeksi» axborot tizimi misolida talaba faolligini raqamli iz (digital footprint) asosida kuzatish, tasdiqlash va reytinglash mexanizmlarining kontseptual modeli ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida talaba shaxsini har tomonlama rivojlantirishni raqamli vositalar orqali ob'ektiv va shaffof baholashga xizmat qiluvchi olti komponentli model taklif etiladi.

Kalit so'zlar: elektron ta'lim, talaba faolligi, raqamli reyting, ijtimoiy faollik indeksi, HEMIS integratsiyasi, ta'lim monitoringi, raqamli iz, oliy ta'lim muassasasi.

АННОТАЦИЯ

В статье с точки зрения теории и методики электронного обучения рассматривается вопрос учёта и рейтингования внеучебной социальной, научной, спортивной, культурной и волонтёрской активности студентов посредством единой цифровой системы. На примере разрабатываемой в Бухарском государственном техническом университете информационной системы «Индекс социальной активности» анализируется концептуальная модель отслеживания, подтверждения и рейтингования студенческой активности на основе цифрового следа. По результатам исследования предложена шестикомпонентная модель, обеспечивающая

объективную и прозрачную оценку всестороннего развития личности студента цифровыми средствами.

Ключевые слова: электронное обучение, студенческая активность, цифровой рейтинг, индекс социальной активности, интеграция с HEMIS, мониторинг образования, цифровой след, высшее учебное заведение.

ABSTRACT

From the standpoint of e-learning theory and methodology, the article examines the recording and rating of students' extracurricular social, scientific, sports, cultural, and volunteer activity through a unified digital system. Using the "Social Activity Index" information system being developed at Bukhara State Technical University as a case, the conceptual model of tracking, verifying, and rating student activity based on a digital footprint is analyzed. The study proposes a six-component model that ensures an objective and transparent assessment of the all-round development of a student's personality through digital means.

Keywords: e-learning, student activity, digital rating, social activity index, HEMIS integration, education monitoring, digital footprint, higher education institution.

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim tizimida talaba shaxsini shakllantirish faqat auditoriya darslari va akademik o'zlashtirish bilan cheklanmaydi — ilmiy-tadqiqot, sport, madaniy-ma'rifiy, volontyorlik va raqamli ko'nikmalarga oid faoliyat ham pedagogik jarayonning uzviy qismi hisoblanadi. Biroq an'anaviy nazorat-hisobot amaliyotida bunday faoliyat, odatda, qog'oz shaklidagi ma'lumotnomalar, tarqoq elektron jadvallar va fakultet darajasidagi mahalliy ro'yxatlar orqali yuritiladi, bu esa ma'lumotlarning ishonchliligini tekshirishni qiyinlashtiradi, takroriy kiritishlarga yo'l qo'yadi va universitet miqyosida yagona, taqqoslanadigan rasmni shakllantirishga imkon bermaydi.

Ushbu muammo elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi nuqtayi nazaridan alohida dolzarblik kasb etadi, chunki u shunchaki texnik avtomatlashtirish masalasi emas, balki talaba faoliyatini pedagogik jihatdan qanday o'lchash, qaysi mezonlar bo'yicha taqqoslash va olingan natijalarni ta'lim jarayonini boshqarishda qanday qo'llash mumkinligi haqidagi uslubiy savoldir. Maqolaning maqsadi — Buxoro davlat texnika universitetida ishlab chiqilayotgan «Ijtimoiy Faollik Indeksi» axborot tizimi misolida talaba faolligini raqamli baholashning kontseptual-uslubiy modelini asoslashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA MUAMMONING QO'YILISHI

Ta'lim sifatini boshqarish nazariyasida talabaning akademik bo'lmagan faoliyati odatda "yashirin o'quv dasturi" (hidden curriculum) tushunchasi orqali izohlanadi — ya'ni talaba shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarining muhim qismi rasmiy dars jadvalidan tashqarida shakllanadi. Ushbu qism uzoq vaqt raqamli o'lchov doirasidan tashqarida qolib kelgan, chunki mavjud elektron ta'lim boshqaruv tizimlari (masalan, HEMIS) asosan akademik o'zlashtirish va davomat ma'lumotlarini qamrab oladi, ammo talabaning ilmiy, ijtimoiy va volontyorlik faolligini tizimli tarzda kuzatish funksiyasiga ega emas.

Shu bilan birga, faollikni raqamlashtirishning uslubiy xavfi ham mavjud: agar baholash mezonlari aniq belgilanmasa yoki tasdiqlash mexanizmi ishonchli bo'lmasa, reyting tizimi haqiqiy rivojlanish o'rniga shunchaki "ma'lumotnoma yig'ish" musobaqasiga aylanib qolishi mumkin. Shu sababli, talaba faolligini baholovchi raqamli tizim nafaqat texnik, balki pedagogik-uslubiy jihatdan ham — mezonlarning ishonchliligi, tasdiqlash jarayonining shaffofligi va natijalarning ta'lim jarayoniga qaytarilishi (feedback) nuqtayi nazaridan — asoslanishi zarur.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tizimli tahlil, funktsional modellashtirish va me'yoriy hujjatlarni kontent-tahlil qilish usullaridan foydalanildi. Dastlabki bosqichda BDTU uchun tayyorlangan «Ijtimoiy Faollik Indeksi» axborot tizimining texnik topshirig'i (TZ) tahlil qilindi, unda tizimning talab qilinadigan modullari, HEMIS bilan integratsiya sharti va hisobot shakllari

belgilangan. Ikkinchi bosqichda talaba faoliyatining besh yo'nalishi — ilmiy, sport, madaniy, volontyorlik va axborot texnologiyalari sohasidagi faollik — pedagogik jihatdan tasniflandi. Uchinchi bosqichda ushbu tasnif asosida tizimning kontseptual komponentlar modeli shakllantirildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijasida «Ijtimoiy Faollik Indeksi» axborot tizimining quyidagi olti komponentli kontseptual modeli asoslandi:

1. Talabalar reestri komponenti. Tizim HEMIS bilan sinxronlashtirilgan holda ishlaydi, bu talaba haqidagi asosiy ma'lumotlarni (guruh, yo'nalish, kurs) qayta kiritishga hojat qoldirmaydi va ma'lumotlar bazasining yagona manbadan (single source of truth) shakllanishini ta'minlaydi.

2. Faoliyat qayd etish komponenti. Talaba yoki mas'ul tashkilotchi ilmiy, sport, madaniy-ma'rifiy, volontyorlik va IT sohasidagi ishtirokini tizimga kiritadi, bu esa turli yo'nalishlardagi faollikni bitta interfeys ostida jamlash imkonini beradi.

3. Hujjat tasdiqlash komponenti. Har bir kiritilgan faoliyat tegishli hujjat (sertifikat, diplom, buyruq) bilan tasdiqlanadi va mas'ul shaxs tomonidan tekshiriladi, bu reyting tizimining ishonchliligini ta'minlovchi asosiy pedagogik-nazorat mexanizmi hisoblanadi.

4. Reyting hisoblash komponenti. Tasdiqlangan faoliyat oldindan belgilangan og'irlik koeffitsiyentlari asosida ballarga aylantiriladi va talabaning yagona ijtimoiy faollik indeksi shakllantiriladi, bu turli yo'nalishdagi yutuqlarni taqqoslanadigan ko'rsatkichga keltiradi.

5. Dashboard va hisobot komponenti. Fakultet va universitet rahbariyati talabalar, guruhlar va yo'nalishlar kesimida faollik dinamikasini kuzatishi, shuningdek PDF/Excel/Word formatidagi hisobotlarni tayyorlashi mumkin, bu boshqaruv qarorlarini ma'lumotga asoslangan holda qabul qilishga xizmat qiladi.

6. Talabaga qaytarilgan aloqa (mobil ilova va Telegram-bot) komponenti. Talaba o'z indeksi va reytingdagi o'rnini real vaqtda ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi, bu tashqi baholashni ichki motivatsiyaga aylantiruvchi pedagogik mexanizm sifatida xizmat qiladi.

Ushbu modelning uslubiy ahamiyati shundaki, u talaba faoliyatini nazorat qilish vositasidan ko'ra, shaxsni har tomonlama rivojlantirishni rag'batlantiruvchi qaytar aloqa tizimi sifatida loyihalashtiriladi. To'rtinchi va oltinchi komponentlarning bir-biriga bog'liqligi — ya'ni hisoblangan reytingning talabaning o'ziga ko'rinishi — indeksni shunchaki ma'muriy hisobot vositasidan ta'lim-tarbiyaviy vositaga aylantiradi.

Amaliy jihatdan, taklif etilgan model talaba faoliyati haqidagi tarqoq ma'lumotlarni yagona raqamli makonga jamlaydi, hujjat tasdiqlash bosqichi orqali ma'lumotlar sifatini ta'minlaydi va universitet miqyosida taqqoslanadigan reyting shakllantirish imkonini beradi, bu esa grant, stipendiya va boshqa rag'batlantirish qarorlarini ob'ektiv asosda qabul qilishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

O'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, talabaning akademik bo'lmagan faoliyatini samarali hisobga olish va rag'batlantirish uchun alohida-alohida yuritiladigan qog'oz yoki mahalliy elektron ro'yxatlar yetarli emas — bunday holatlarda HEMIS bilan integratsiyalashgan, hujjat tasdiqlash mexanizmiga ega va talabaga qaytar aloqa beruvchi yagona raqamli indeks tizimi zarur bo'ladi. BDTU «Ijtimoiy Faollik Indeksi» loyihasi misolida ishlab chiqilgan olti komponentli model quyidagi tavsiyalarni shakllantirish imkonini beradi:

1) talaba faolligini baholovchi raqamli tizimlarni loyihalashtirishda har bir faoliyat turi uchun aniq va oldindan e'lon qilingan og'irlik koeffitsiyentlari belgilanishi lozim;

2) hujjat tasdiqlash bosqichi mas'ul shaxs tomonidan majburiy amalga oshirilishi va tizimda kuzatilishi (audit trail) ta'minlanishi kerak;

3) hisoblangan reyting natijasi talabaning o'ziga ochiq bo'lishi, bu tashqi nazoratni ichki motivatsiyaga aylantirish uchun zarur shart sifatida ko'rib chiqilishi tavsiya etiladi.

Kelgusi tadqiqotlar ushbu indeks bilan talabalarning akademik o'zlashtirishi va bitirgandan keyingi bandligi o'rtasidagi bog'liqlikni empirik tarzda o'rganishga qaratilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining talabalar reytingi va faolligini baholash tizimlariga oid me'yoriy-uslubiy tavsiyalari.

2. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarida yagona axborot tizimi (HEMIS) faoliyatini tashkil etish bo'yicha me'yoriy-huquqiy hujjatlar.

3. Buxoro davlat texnika universitetining «Ijtimoiy Faollik Indeksi» axborot tizimi texnik topshirig'i (ichki loyiha hujjati, 2026).

4. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarning akademik bo'lmagan faoliyatini rag'batlantirish tizimlariga oid zamonaviy pedagogik-uslubiy adabiyotlar.

5. [Muallif — ushbu bo'limga tegishli maxsus adabiy manbalarni OAK talablariga muvofiq to'ldirishi tavsiya etiladi].